

Ochrona danych osobowych w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa w świetle wybranych zasad procesu (cz. 1)¹

Promulgowanie przez Konferencję Episkopatu Polski dekretu ogólnego w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim², w dużej mierze stanowiącego transpozycję do Kościoła partykularnego w Polsce norm rozporządzenia w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE³, stanowi ważny krok w zakresie poszerzania ochrony danych osobowych jednostki w Kościele katolickim. Choć od początków istnienia Kościoła podejmowano różnego rodzaju wysiłki w celu ochrony dokumentów, to prawną ochronę dobrego imienia oraz intymności prawodawca powszechny zapewnił dopiero w kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku⁴,

¹ Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego nr UMO-2017/25/N/HS5/02554, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

² Dekret ogólny w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim, wydany przez Konferencję Episkopatu Polski w dniu 13 marca 2018 r., podczas 378. Zebrania Plenarnego w Warszawie, na podstawie kan. 455 Kodeksu Prawa Kanonicznego, w związku z art. 18 Statutu KEP, po uzyskaniu specjalnego zezwolenia Stolicy Apostolskiej z dnia 3 czerwca 2017 r., „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 30 (2018), s. 31–45 [dalej: dekret].

³ Parlament Europejski i Rada (UE), Rozporządzenie 216/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dz. Urz. L 119 z 4.05.2016 r. [dalej: RODO].

⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars 2, s. 1–317; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984 [dalej: KPK].

dokładnie w kan. 220. W Kościele patrykularnym w Polsce uprawnienia dotyczące ochrony danych osobowych wynikają *expressis verbis* z wymienionego dekretu. Potrzeba ochrony tych danych uwidacznia się szczególnie w procesie sądowym o stwierdzenie nieważności małżeństwa, w którym przetwarzane są nie tylko zwykłe dane osobowe, lecz także, i to bardzo często, dane wrażliwe (sensytywne). Niewątpliwie właściwe wprowadzenie w życie postanowień wspomnianego dekretu w zakresie procesu sądowego o stwierdzenie nieważności małżeństwa stanowi kolejne, po implementacji listu apostolskiego motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*⁵, wyzwanie dla współczesnego sądownictwa kościelnego w Polsce, zwłaszcza w kontekście poszanowania godności osoby ludzkiej każdego uczestnika *iudicium*.

Analiza zakresu realizacji ochrony danych osobowych w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa wymaga w pierwszej kolejności opisanie specyfiki tego rodzaju procesu w sądownictwie kościelnym, ze względu na rzeczywistość sakramentalną, jaką jest małżeństwo. Ukazanie zatem kontekstu sakramentu małżeństwa może stanowić asumpt do analizy podstaw prawnych, na których oparta jest ochrona danych osobowych w Kościele katolickim. Rozwinięcie problematyki ochrony danych osobowych w Kościele pozwoli bowiem ustalić, na ile współistnieje on z systemem nieważności konsensusu małżeńskiego w ramach procesu sądowego. Zaprezentowanie zarówno regulacji norm dekretu, jak i kodeksu ma istotne znaczenie z punktu widzenia ochrony danych osobowych, i dopiero łącznie umożliwi w prawidłowy sposób zrekonstruowanie zakresu omawianej ochrony wśród uczestników *iudicium*.

Mając na uwadze złożoność problematyki badawczej, opracowanie podzielono na dwie części, przy założeniu, że nie wyczerpują one całości tej złożonej materii, mającej istotne, praktyczne znaczenie dla uczestników procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Tak zarysowany układ niniejszego opracowania ma prowadzić do zweryfikowania dwóch hipotez badawczych. W artykule poddana weryfikacji zostanie pierwsza (ogólniejsza) hipoteza, która zakłada, że metoda regulacji przyjęta przez dekret i polegająca na fragmentarycznej transpozycji norm prawa egzogenicznego (RODO) do prawa endogenicznego Kościoła w postaci dekretu w zakresie ochrony danych uczestników procesu o stwierdzenie nieważności

⁵ Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio datae *Mitis Iudex Dominus Iesus* quibus canones Codicis Iuris Canonici de causis ad matrimonii nullitatem declarandam reformantur, 15.08.2015, „Acta Apostolicae Sedis” 107 (2015) nr 10, s. 958–970; tekst polski: Franciszek, List apostolski motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa, Tarnów 2015.

małżeństwa, nie jest koherentna ze specyfiką wymierzania sprawiedliwości w Kościele, które jest zakorzenione w naturze Ludu Bożego, stanowiącego Mistyczne Ciało Chrystusa i żyjącego w Duchu Świętym. Nie można tu zlekceważyć faktu, że celem przetwarzania danych osobowych *in causis de matrimonii nullitate* jest odkrycie *veritas sacramenti*, które ma prowadzić do zbawienia dusz, przy poszanowaniu godności uczestników *iudicium*. Druga część przedmiotowego opracowania zostanie poświęcona weryfikacji kolejnej (bardziej szczegółowej) hipotezy badawczej, zgodnie z którą system konsensusu nieważności małżeństwa, unormowany w ramach kanonicznego prawa procesowego *expressis verbis* nie statuuje norm prawnych mających za zadanie ochronę danych osobowych uczestników *iudicium*, ale dzięki stworzonemu systemowi zasad procesowych (w szczególności zasad jawności, kontradiktoryjności oraz prawa do obrony) zapewniona jest szeroka ochrona danych *in causis de matrimonii nullitate*. Tak zarysowany układ niniejszego opracowania pozwoli ukazać w sposób całościowy, jak w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa chronione są dane osobowe uczestników tego postępowania.

1. Specyfika kanonicznego procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa

Jak naucza Sobór Watykański II w konstytucji *Gaudium et spes*⁶, to sam Bóg jest twórcą małżeństwa obdarzonego różnymi dobrami i celami (nr 48). Zgodnie zaś z *Katechizmem Kościoła Katolickiego*⁷ sakrament małżeństwa jest nastawiony na zbawienie innych ludzi, toteż małżonkowie, służąc im, przyczyniają się także do osobistego zbawienia (nr 1534). Trzeba bowiem pamiętać, że małżeństwo jako wpisane w misterium stworzenia i odkupienia nazywane jest sakramentem daru.

6 Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, 7.11.1965, „Acta Apostolicae Sedis” 58 (1966), s. 1025–1115; tekst polski: Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2008, s. 824–981.

7 *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Città del Vaticano 1997; tekst polski: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002. Szerzej na temat sakramentu małżeństwa w służbie komunii w odniesieniu do problematyki małżeństwa w zamyśle Bożym, celebracji sakramentu małżeństwa i zgody małżeńskiej, a także jej skutków w kontekście dobra i wymagania miłości małżeńskiej oraz Kościoła domowego w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* w: W. Góralski, *Sakrament małżeństwa w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, „Ius Matrimoniale” 67 (1996) nr 1, s. 119–132.

Z pomocą w realizacji tego daru na boską miarę przychodzi zaś sam Bóg poprzez sakrament małżeństwa⁸.

Rzeczywistość sakramentalna małżeństwa jest również rzeczywistością normatywną, jaką na gruncie prawa kanonicznego wyraża postanowienie kan. 1055 KPK. W jego treści prawodawca kościelny przypomina, że małżeństwo zostało podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu, stąd też między ochrzczonymi nie może istnieć ważna umowa małżeńska, która nie byłaby sakramentem. Powyższe unormowanie kodeksowe nawiązuje do pojęcia przymierza, przypomnianego przez Sobór Watykański II w słowach, że to mężczyzna i kobieta stwarzają między sobą intymną wspólnotę całego życia⁹. Podobnie w instrukcji procesowej *Dignitas connubii* prawodawca jednoznacznie podkreślił, że „godność małżeństwa, które między ochrzczonymi jest obrazem przymierza miłości Chrystusa i Kościoła oraz uczestnictwem w nim domaga się, aby Kościół ochraniał małżeństwo i opartą na związku małżeńskim rodzinę z największą troską duszpasterską i bronił wszystkimi środkami, jakie posiada” (Preambuła)¹⁰. Dlatego też Ojciec Święty Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio*¹¹ wskazał, że Kościół otwarcie i z mocą

8 Por. B. Ferdek, *Nauczanie Kościoła katolickiego o nierozzerwalności małżeństwa w aspekcie dogmatyczno-historycznym*, „Symposium” 19 (2010) nr 1, s. 38. Szerzej na temat obłubieńczo-odkupieńskiego stosunku Chrystusa do Kościoła jako teologicznego fundamentu *sacramentum matrimonii* w: A. Pastwa, *Teologiczny fundament sakramentalności małżeństwa: „in fieri” oraz „in facto esse”*, „Prawo Kanoniczne” 46 (2003) nr 3-4, s. 65-85. O argumentach przemawiających za sakramentalnością małżeństwa w doktrynie prawa kanonicznego w dwudziestolecie międzywojennym w Polsce zob. D. Klimkiewicz, *Dorobek polskich kanonistów w przedmiocie materialnego prawa małżeńskiego w latach 1918-1938*, Kraków 2020, s. 44-46. Szerzej na temat sakramentalności małżeństwa w optyce prawa kanonicznego w: R. Sztuchmiller, *Sakramentalność małżeństwa w perspektywie prawnokanonicznej*, „Studia Teologii Dogmatycznej” (2016) nr 2, s. 85-105.

9 Por. M. Żurowski, *Nowe prawo małżeńskie Kościoła katolickiego (refleksje wstępne)*, „Prawo Kanoniczne” 27 (1984) nr 1-2, s. 246. Szeroko na temat antropologiczno-teologicznych podstaw samego przymierza małżeńskiego w magisterium Soboru Watykańskiego II w: A. Pastwa, *Przymierze miłości małżeńskiej Jana Pawła II a idea małżeństwa kanonicznego*, Katowice 2009.

10 Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesis et interdioecesis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii*, 25.01.2005, „Communications” 37 (2005), s. 11-92; tekst polski: *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007.

11 Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica ad Episcopos, Sacerdotes et Christifideles totius Ecclesiae Catholicae: de Familia Christianae muneribus in mundo huius temporis Familiaris consortio*, 22.11.1981, „Acta Apostolicae Sedis” 74 (1982), s. 81-191; tekst polski: Jan Paweł II, *Adhortacja Familiaris consortio*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, red. S. Małyśiak, Kraków 1996, s. 65-160. Szeroko na temat rodowodu chrześcijańskiego *sacramentum*, uznania znaku jedności Chrystusa z Kościołem za siódmy sakrament oraz rozumienia sakramentu jako widzialnego znaku niewidzialnej

broni praw rodziny przed niedopuszczalnymi uzurpacjami ze strony społeczeństwa i państwa, a prawo do intymności życia małżeńskiego i rodzinnego stanowi prawo rodziny (nr 46). Tak samo konstytucja *Gaudium et spes* wskazuje na przysługującą osobie ludzkiej godność w kontekście prawa do swobodnego wyboru stanu i do założenia rodziny oraz do ochrony życia prywatnego (nr 26). Wprowadzenie prawnej ochrony intymności każdej osoby przez Kościół wynika także z obawy przed powtórzeniem pokusy króla Dawida, który niegdyś poprzez spis ludności chciał niejako zebrać wszystkie dane osobowe (zob. 2 Sm 24, 2-4. 8-10)¹².

Dopiero Sobór Watykański II zawarł w treści konstytucji *Gaudium et spes* podstawy do ukonstytuowania się prawa do ochrony dobrego imienia i własnej intymności, opisane w kan. 220 KPK¹³. Prawodawca, celowo posługując się w wymienionym kanonie terminem „intymność” zamiast „prywatność”, chciał zwrócić uwagę, że pierwszy z terminów wyraża prawo głębsze i bardziej osobiste. Obejmuje bowiem takie elementy ludzkiej świadomości, które są przez konkretnego człowieka oceniane w sumieniu, jednocześnie nieuzewnętrzniane przed innymi. Z tej racji inne osoby oraz instytucje zobligowane są do poszanowania sfery ludzkiego sumienia¹⁴. Święty papież Jan Paweł II zdecydował zatem, że ochrona intymności

łaski w kontekście nauczania św. Jana Pawła II o sakramencie małżeństwa w: E. Ozorowski, *Jana Pawła II rozumienie sakramentu w odniesieniu do małżeństwa*, „Studia nad Rodziną” 15 (2011) nr 1-2 (28-29), s. 7-14.

¹² Por. Th. Hoeren, *Kirchen und Datenschutz. Kanonistische und staatskirchenrechtliche Probleme der automatisierten Datenverarbeitung*, Essen 1986, s. 217, za: P. Skonieczny, *Zakres podmiotowy Dekretu ogólnego KEP z 13 marca 2018 roku w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim. Prawnoporównawczy punkt widzenia*, „Annales Canonici” 14 (2018) nr 1, s. 75.

¹³ Szeroko na temat genezy prawa do intymności oraz dobrego imienia w: W. Kacprzyk, *Prawo do prywatności w prawie kanonicznym i prawie polskim*, Lublin 2008, s. 38-40; P. Skonieczny, *Pojęcie dobrego imienia (bona fama) w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. Jana Pawła II na podstawie kan. 220*, „Prawo Kanoniczne” 52 (2009) nr 1-2, s. 66-74. Należy zgodzić się z Piotrem Krocziem, że dane osobowe w Kościele były chronione w zasadzie od zawsze, przy czym ochrona ta była różna od formy, którą zna obecnie prawo kanoniczne. Zob. P. Kroczek, *Przetwarzanie danych osobowych przez podmioty Kościoła katolickiego w Polsce: transfer pomiędzy państwami*, Kraków 2020, s. 14-16. O genezie prawnej ochrony danych osobowych w prawodawstwie świeckim zob. A. Wolska-Bagińska, *Ochrona danych osobowych w polskim procesie karnym*, Warszawa 2019, s. 1-16.

¹⁴ Por. J. Krukowski, *Wierni chrześcijaństwo*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2/1: *Księga II. Lud Boży*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 37-38. Należy zauważyć, że ochrona własnej intymności jest również kategorią antropologiczną, wskazującą na wizję człowieka jako istoty społecznej, mającej własne cele i realizującej się w pełni w relacjach z innymi. Por. P. Mazurkiewicz, *Ochrona danych osobowych w Kościołach i związkach wyznaniowych w świetle Rozporządzenia 216/679 z dnia*

ma się rozciągać na warstwę psychologiczną i moralną człowieka, skoro stanowi dla niego obszar najgłębszych przeżyć, jest czymś najbardziej tajemniczym i świętym dla każdej jednostki ludzkiej¹⁵. Ochrona intymności małżonków zapewniana jest przez prawodawcę kościelnego od okresu przygotowania do małżeństwa, podczas jego zawierania oraz w różnych okolicznościach życia małżeńskiego, aż do momentu, gdy małżonkowie muszą skorzystać z drogi procesowej, aby regulować swoją trudną sytuację życiową¹⁶. Biorąc pod uwagę zakres podmiotowy prawa do intymności, należy podkreślić, że obejmuje ono każdego człowieka z racji jego naturalnej godności. Wskazuje na to również prawodawca, statuując prawo zarówno ochrzczonego, jak i nieochrzczonego do występowania przed sądem kościelnym, adekwatnie do unormowań kan. 1476 KPK¹⁷.

Słusznie jednak zauważa Piotr Majer przy analizie prawa do poszanowania intymności i dobrego imienia, że w procesach sądowych dotyczących węzła małżeńskiego dopuszczalne jest wkroczenie w prywatne i najbardziej intymne sprawy małżonków, a prawo do ochrony własnej prywatności będzie musiało ustąpić innym dobrom eklezjalnym¹⁸. W tym duchu wypowiada się również Piotr Kroczyński, który podkreśla, że ochrona danych osobowych wywodząca się zarówno z prawa

27 kwietnia 2016 roku w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), w: *Ochrona danych osobowych w Kościele*, red. S. Dziekoński, P. Drobek, Warszawa 2016, s. 21.

¹⁵ Por. J. Krukowski, *Prawa wiernych do dobrej opinii i do własnej intymności: komentarz do kan. 220 KPK z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 39 (1996) nr 3–4, s. 234–235. Należy zauważyć, że godność ludzka ma również zakorzenienie w nauczaniu Kościoła katolickiego, gdzie wywodzi się ją już z Księgi Rodzaju, rozwija przez nauczanie ojców Kościoła, a dopełnia się ją normą personalistyczną sformułowaną przez Karola Wojtyłę. Por. J. Wroceński, *Godność osoby ludzkiej podstawą prawa do wolności religijnej*, „Prawo Kanoniczne” 59 (2016) nr 3, s. 8–11.

¹⁶ Por. R. Szytchmiller, *Ochrona prawa do dobrego imienia i własnej intymności w kanonicznym prawie małżeńskim i rodzinnym*, „Ius Matrimoniale” 16 (2005) nr 10, s. 155. Mając na uwadze wzrost liczby rozpadu małżeństw, Kościół jest zobowiązany nie tylko przypominać niezmienną naukę o sakralności i nierozzerwalności małżeństwa, ale także okazywać osobom żyjącym w związkach niesakramentalnych troskę duszpasterską. Por. D. Skrzyżkowski, *Troska duszpasterska Kościoła o osoby pozostające w związkach niesakramentalnych*, „Studia Gdańskie” (2005–2006) nr 18–19, s. 251.

¹⁷ Por. B. Ćwil, *Prawo do prywatności w Kościele katolickim*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” (2010) nr 13, s. 247.

¹⁸ Por. P. Majer, *Ochrona prywatności w kanonicznym porządku prawnym*, w: *Ochrona danych osobowych i prawo do prywatności w Kościele*, red. P. Majer, Kraków 2002, s. 122.

do intymności, jak i z prawa do dobrego imienia, nie ma charakteru bezwzględnego¹⁹. Nie można już w tym miejscu zaprzeczyć, że zauważalny jest ścisły związek między ochroną prawa do własnej intymności i dobrego imienia a ochroną danych osobowych w kanonicznym porządku prawnym²⁰. Wynika to ze specyfiki rozumienia życia człowieka w kontekście wiary i praktyki życia sakramentalnego, co jednocześnie determinuje specyficzne podejście prawodawcy do przetwarzania danych, w których życie wiarą i sakramentami znajduje swoje odbicie²¹. Jednocześnie trzeba pamiętać, że to właśnie u podstaw prawa do intymności w prawie kanonicznym stoi godność osoby ludzkiej, zarówno w jej aspekcie ontologicznym, jak i teologicznym, naturalnym oraz nadprzyrodzonym²². Nie może zatem dziwić, że wskazując na teologiczne podstawy dekretu, podkreśla się, że prawodawca jest jednocześnie nauczycielem wiary, a przedmiotem jego troski jest materia bliska Kościołowi, czyli godność człowieka. Z tej racji dekret dba o wolność i niezależność Kościoła oraz chroni prawo do intymności²³. Prawidłowo podnosi się w literaturze, że uregulowania dekretu powinny stworzyć spójny, alternatywny dla RODO zespół zasad, chroniących dane osobowe wiernych Kościoła. Musi on zatem różnić się od RODO zakresem przedmiotowym i podmiotowym, a to ze względu na specyficzne cele istnienia i działania, właściwe Kościołowi katolickiemu oraz wynikające z tego cele i sposoby przetwarzania danych osobowych²⁴.

19 Zob. P. Kroczek, *Przetwarzanie danych osobowych*, s. 16. W literaturze zasadnie wskazuje się, że ochrona danych osobowych stanowi uszczegółowienie prawa do intymności. Zob. P. Mazurkiewicz, *Ochrona danych osobowych*, s. 21–24.

20 Por. J. Gręźlikowski, *Realizacja prawa do dobrego imienia i ochrony własnej intymności w Kościele (kan. 220 KPK) w świetle ustawy i instrukcji o ochronie danych osobowych*, „Teologia i Człowiek” 19 (2012) nr 1, s. 234.

21 Por. P. Ryguła, *Ochrona danych osobowych w procesie o nieważność małżeństwa kanonicznego w sądach Kościoła katolickiego w Polsce*, w: *Internet. Przetwarzanie danych osobowych. Processing of personal data*, red. K. Czaplicki, G. Szpor, Warszawa 2019, s. 170.

22 Por. W. Kacprzyk, *Prawo do prywatności*, s. 25–30. W preambule dekretu wyraźnie wskazano, że „Chrześcijaństwo wniosło do kultury europejskiej przekonanie o nienaruszalnej godności osoby ludzkiej. Zakorzenione ono jest w fakcie stworzenia człowieka na «obraz i podobieństwo» Boga. Godność jest przymiotem ludzkiej natury rozumnej i wolnej. Uznanie godności człowieka wymaga odpowiedniej ochrony danych osobowych”.

23 Por. M. Chojara-Sobiecka, *Teologiczne podstawy Dekretu ogólnego KEP z dnia 13 marca 2018 roku w sprawie ochrony osób fizycznych*, „Annales Canonici” 15 (2019) nr 1, s. 125.

24 Por. P. Ryguła, *Ochrona danych osobowych*, s. 168. W doktrynie podnosi się również, że wypracowany przez Kościół katolicki w Polsce system ochrony danych osobowych musi być nie tylko spójny, ale szczegółowy i kompletny, aby sprostać wyzwaniom, jakie wynikają z RODO. Por. M. Czelný, *Prawo*

Jak zostało to już wcześniej zasygnalizowane, ochrona prawa do własnej intymności z poszanowaniem godności osoby ludzkiej w obszarze ochrony danych osobowych nabiera szczególnego znaczenia w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Należy przypomnieć, że Kościół, stanowiący Lud Boży i realizujący Boży plan zbawienia, jest społecznością ludzką, dlatego też do rozwiązywania zaistniałych w nim konfliktów oraz wprowadzania ładu w społeczności Ludu Bożego konieczne jest istnienie sądownictwa kościelnego, realizującego swoją misję poprzez kanoniczny proces sądowy, najdoskonalszą formę rozwiązywania konfliktów. Z tego powodu prawo Kościoła katolickiego tworzy system kanonicznego prawa procesowego, składający się z takich elementów, jak: zupełność struktur, procedur oraz zasad, którymi należy się kierować, wybierając drogę sądową, czego wynikiem jest wyrokowanie w Imię Boże, jako zgodne z planem Bożym²⁵. Z punktu widzenia systematyki kodeksowej kanoniczny proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa jest sądowym procesem specjalnym, do którego należy stosować kanony o postępowaniu sądowym w ogólności i o zwykłym procesie spornym, jeżeli nie sprzeciwia się temu natura rzeczy, przy zachowaniu przepisów specjalnych co do spraw o stanie osób i spraw odnoszących się do dobra publicznego (kan. 1691 § 3 *Mitis Iudex Dominus Iesus*). Idąc za przykładem swoich poprzedników, również papież Franciszek, wprowadzając reformę procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa potwierdził, że sprawy węzła małżeńskiego będą rozpatrywane na drodze sądowej, gdyż gwarancje porządku sądowego w najwyższym stopniu zabezpieczają ochronę prawdy świętego węzła (Preambuła *Mitis Iudex Dominus Iesus*).

Prawodawca, regulując specjalny tryb sądowy postępowania w sprawach dotyczących stwierdzenia nieważności małżeństwa sakramentalnego, wskazuje jednoznacznie nie tylko na szczególny charakter procesu małżeńskiego, ale również na jego autonomię²⁶. Jak słusznie zauważa przy tym Tomasz Rozkrut, w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa wyraźnie widać, jak poprzez akta sprawy „Boża ręka” kieruje postępowaniem procesowym. Proces ten pozostaje zawsze

do prywatności w ustawodawstwie Kościoła katolickiego, w: *Prawo do prywatności w Kościołach i innych związkach wyznaniowych*, red. T. J. Zieliński, M. Hucał, Warszawa 2019, s. 394.

²⁵ Por. M. Greszata-Telusiewicz, *System kanonicznego prawa procesowego*, „Człowiek-Rodzina-Prawo” (2012) nr 1, s. 10.

²⁶ Por. B. Pieron, *Art. 7 – Normy generalne*, w: *Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka*, red. P. Skonieczny, Tarnów 2015, s. 232. Zob. G. Erlebach, *Niektóre procesy specjalne*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 5: *Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 371.

w służbie *salus animarum*, co dodatkowo świadczy o jego wyjątkowym charakterze. W świetle tego, kanonicznemu procesowi małżeńskiemu nie może być przypisywana skuteczność automatyczna, zgodnie z którą złożenie skargi powodowej miałyby zawsze prowadzić do stwierdzenia nieważności małżeństwa²⁷.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę na fakt, że w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa najczęściej badane są przyczyny, o których mowa w kan. 1095 nr 3, a w ich ramach m.in: zaburzenia psychoseksualne, homoseksualizm, oziębłość seksualna, nimfomania, sadyzm, masochizm, skrojony egoizm, zaburzenia osobowości, chroniczny alkoholizm, narkomania, anomalie seksualne²⁸. Jeśli przy tym przeanalizuje się przesłanki procesu skróconego przed biskupem, wskazane w art. 14 § 1 *Ratio procedendi* dokumentu *Mitis Iudex Dominus Iesus* (np. brak wiary, który może prowadzić do symulacji konsensusu lub błędu determinującego wolę, krótki czas pożycia małżeńskiego, aborcję dokonaną dla uniknięcia zrodzenia potomstwa, pozostawanie w relacji pozamałżeńskiej w czasie zawierania małżeństwa lub wkrótce po ślubie, podstępne zatajenie bezpłodności, poważne choroby zakaźne, potomstwo z wcześniejszego związku lub pozbawienia wolności, zawarcie małżeństwa z przyczyny całkowicie obcej życiu małżeńskiemu lub wynikającej z nieoczekiwanej ciąży kobiety, użycie przemocy fizycznej w celu wymuszenia konsensusu, brak używania rozumu, potwierdzony dokumentacją medyczną), to nawet egzemplarycznie powołane przykłady świadczą o tym, że proces o stwierdzenie nieważności dotyka niejednokrotnie najbardziej intymnych i wrażliwych aspektów człowieczeństwa. Choćby nawet z tego względu, droga sądowa prowadząca do poznania prawdy o sakramencie i zmierzająca do *salus animarum* musi gwarantować stronom omawianego postępowania sądowego szeroką ochronę własnej intymności z poszanowaniem ochrony danych osobowych uczestników *iudicium*.

²⁷ T. Rozkrut, *Kanoniczny proces o nieważność małżeństwa: proces sporny czy proces specjalny?*, „Prawo Kanoniczne” 53 (2010) nr 3-4, s. 182.

²⁸ Por. J. Gręźlikowski, *Stwierdzenie nieważności małżeństwa w Kościele Rzymskokatolickim – teoria i praktyka*, „Symposium” 19 (2010) nr 1, s. 82. Zob. również monograficzne opracowanie problematyki: S. Paździor, *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle k. 1095, n. 3*, Lublin 2009. Należy przy tym zauważyć, że wpisanie w katalog wad zgody małżeńskiej terminu „przyczyny natury psychicznej” stanowi konsekwencje sakramentalności małżeństwa oraz warunków zdolności do jego zawarcia. Por. K. O. Pokorski, *Pojęcie niezdolności do zawarcia małżeństwa z przyczyn natury psychicznej (kan. 1095 n. 3 KPK)*, „Colloquia Theologica Ottoniana” (2018) nr 2, s. 129.

2. Zakres podmiotowy dekretu

Przed przystąpieniem do dalszych, bardziej szczegółowych rozważań należy w tym miejscu przesądzić, czy normatywne uregulowania dekretu mają zastosowanie do procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa, prowadzonego w ramach działalności trybunałów kościelnych. W celu udzielenia odpowiedzi na powyższe pytanie warto najpierw dokonać analizy zakresu podmiotowego dekretu. Artykuł 4 dekretu stanowi, że znajduje on zastosowanie do kościelnych publicznych osób prawnych. Takie uregulowanie prawne suponuje w tym miejscu odesłanie do kan. 116 KPK, który definiuje użyty w dekrete termin. Zgodnie z treścią przywołanego kanonu, przez publiczne osoby prawne należy rozumieć zespoły osób lub rzeczy, które są ustanowione przez kompetentną władzę kościelną, by wykonywały w imieniu Kościoła własne zadania im zlecone dla publicznego dobra, w oznaczonym dla nich zakresie, zgodnie z przepisami prawa. Osobowość prawną publiczne osoby prawne otrzymują z mocy samego prawa bądź na mocy specjalnego dekretu kompetentnej władzy.

Jak zwraca uwagę Piotr Skonieczny, tylko taka działalność publicznych kościelnych osób prawnych, która mieści się „w swoim zakresie” Kościoła, będzie podlegała dekretowi. W tym sensie będą to sprawy religijne, w tym dogmatyczne, doktrynalne i kultowe oraz te związane z zarządzaniem i wewnętrzną organizacją Kościoła, ponieważ tam będzie potrzebna ochrona danych osobowych dla użytku wewnętrznego, związana ze sprawowaniem sakramentów oraz ze zmianą pozycji kanonicznej osoby fizycznej w Kościele²⁹. Trzeba zauważyć, że zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 3 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej³⁰ osobami prawnymi między innymi są: metropolie, archidiecezje, diecezje, administratury apostolskie oraz parafie. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że z zakresu podmiotowego dekretu obejmującego diecezje należy wyprowadzić wnioski, iż uregulowaniom dekretu podlegają również trybunały kościelne wyrokujące w ramach swej działalności³¹. Podobnie zaznaczono w przewodniku po przepisach dotyczących ochrony danych osobowych dla osób pełniących posługę w Kościele

²⁹ P. Skonieczny, *Zakres podmiotowy Dekretu ogólnego KEP*, s. 78.

³⁰ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1347.

³¹ Por. K. Karsten, *Kilka uwag dotyczących zastosowania dekretu Konferencji Episkopatu Polski o ochronie danych osobowych z 2018 r. do spraw małżeńskich lub rodzinnych*, „*Annales Canonici*” 17 (2021) nr 1, s. 31.

katolickim na terytorium Polski, wskazując, że sądy kościelne są objęte zakresem podmiotowym dekretu, ponieważ dotyczy on tych kościelnych publicznych osób prawnych, które organizują i prowadzą działalność wynikającą z misji Kościoła³².

Prawodawca kościelny kompetencję do prowadzenia procesów w sprawach małżeńskich ochrzczonych powierzył sędziemu kościelnemu (kan. 1671 § 1 *Mitis Iudex Dominus Iesus*), uznał też, że jurysdykcja sądu kościelnego ma charakter wyłączny nad samym małżeństwem, jego naturą oraz istotnymi przymiotami³³. Wynika to z sakramentalności małżeństwa, u którego podstaw leży Boże ustanowienie, toteż jurysdykcja Kościoła do deklarowania prawa naturalnego jest niezmiennie potwierdzana³⁴. Powodem zbierania danych osobowych w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa przed trybunałami kościelnymi jest zatem konieczność rozstrzygnięcia prawnej wątpliwości co do ważności zawartego sakramentu, a więc dotarcie do prawdy o konkretnym małżeństwie, w kontekście zasady *salus animarum* jako najwyższego prawa w Kościele. Z natury sądownictwa wynika, że w procesie nie chodzi o samo zapoznanie się z dostarczonymi danymi osobowymi, ale

32 Por. Przewodnik po nowych przepisach dotyczących ochrony danych osobowych dla osób pełniących posługę w Kościele katolickim na terytorium Polski (stan prawny na dzień 25 maja 2018 roku). Materiały pomocnicze przygotowane dla uczestników szkolenia w Archidiecezji Lubelskiej, s. 26, http://pliki.diecezja.lublin.pl/ODO/ochrona_danych_osobowych_szkolenie.docx.pdf (01.03.2021). Podobnie Agnieszka Romanko dostrzega, że przetwarzanie przez Kościół katolicki w Polsce danych osobowych swoich członków wynika z wykonywania misji, którą powierzył mu Jezus Chrystus, ponieważ przetwarzanie tych danych jest niezbędne do realizacji celów związanych z administrowaniem sprawami Kościoła. Zob. A. Romanko, *Protection of Personal Data Processed by the Catholic Church in Poland*, „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” (2016) nr 9, s. 166.

33 Por. A. Sosnowski, *Art. 1/ Tytuł I Właściwość sądu i trybunały*, w: *Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka*, red. P. Skonieczny, Tarnów 2015, s. 56. Także w literaturze przedmiotu nie ma wątpliwości, że z art. 3 *Dignitas connubii* należy wywodzić dopuszczalność przetwarzania danych osobowych w analizowanym procesie, bowiem w instrukcji tej prawodawca kościelny doprecyzowuje podmiotowy zakres jurysdykcji sądów kościelnych. Por. P. Ryguła, *Ochrona danych osobowych*, s. 172. Trzeba przy tym pamiętać, że z powodu uzyskania przez *Dignitas connubii* tylko zwyczajnej aprobaty papieskiej (*in forma communi*), jej postanowienia nie zmieniają ustaw kodeksowych. Dlatego też przy wykładni norm procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa zawartych w *Mitis Iudex Dominus Iesus* należy mieć na uwadze dyspozycję kan. 34 § 2 KPK w zakresie zgodności *Dignitas connubii* z *Mitis Iudex Dominus Iesus*.

34 Por. G. Erlebach, *Niektóre procesy specjalne*, s. 329. Podobnie Antoni Stankiewicz podkreśla, że jurysdykcja Kościoła dotycząca jego kognicji nad procesem o stwierdzenie nieważności małżeństwa wynika z racji teologicznych, przede wszystkim z nauki o sakramentalności ważnie zawartego między ochrzczonymi małżeństwa, które zostało przez Chrystusa Pana podniesione do tej godności. Zob. A. Stankiewicz, *Artykuły wstępne*, w: *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007, s. 27.

o ich wykorzystanie w ramach prowadzonego procesu, który to obowiązek zawarty jest w przepisach prawa³⁵.

3. Przesłanki legitymizujące przetwarzanie danych osobowych

Mając powyższe na uwadze, należy przejść do analizy przesłanek legitymizujących przetwarzanie danych osobowych, o których mowa w art. 7 dekretu w zakresie działalności trybunałów kościelnych. Celem nie jest jednakże analizowanie wszystkich przesłanek umożliwiających przetwarzanie danych osobowych, lecz wskazanie najbardziej adekwatnych, pozwalających sądom kościelnym na przetwarzanie danych osobowych w ramach procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa i odniesienie się do innych propozycji zgłoszonych w doktrynie prawa kanonicznego.

Na początek warto się zastanowić, jaki model przetwarzania danych osobowych przewidział w dekrecie prawodawca. Sprowadza się to do wyboru między modelem licencyjnym a materialnoprawnym. W modelu licencyjnym przetwarzanie danych osobowych uzależnione jest od uzyskania zezwolenia ze strony organu nadzorczego, który wskazuje przesłanki legitymizujące przetwarzanie danych osobowych. Inaczej jest w modelu materialnoprawnym, który nie wiąże się z udzieleniem zgody organu nadzorczego, ponieważ przetwarzanie danych osobowych wynika ze spełnienia wymogów określonych w prawie³⁶. Wydaje się, że prawodawca kościelny, określając w art. 7 dekretu przesłanki uprawniające do przetwarzania danych osobowych, opowiedział się za modelem materialnoprawnym, ponieważ przetwarzanie danych osobowych w dekrecie nie jest uzależnione od uzyskania zezwolenia ze strony żadnego organu nadzorczego.

Przesłankom legitymizującym przetwarzanie danych osobowych, zawartym w treści art. 7 dekretu należy również przyjrzeć się z punktu widzenia logiki formalnej, a dokładnie przez pryzmat użytych funktorów koniunkcji i alternatywy. Jak się okazuje, w analizowanym artykule dekretu zrezygnowano ze sformułowania użytego w art. 6 ust. 1 RODO: „przetwarzanie danych osobowych jest dopuszczalne,

³⁵ Por. A. Wolska-Bagińska, *Szczególne formy przetwarzania danych osobowych w procesie cywilnym i karnym*, w: *Ochrona danych osobowych w sądach i prokuraturze*, red. A. Grzelak, Warszawa 2019, s. 130–131.

³⁶ Por. P. Figielski, *Prawo ochrony danych osobowych. Zarys wykładu*, Warszawa 2019, s. 77.

jeżeli spełniony został co najmniej jeden z poniższych warunków”. W tym kontekście należy rozważyć, czy przesłanki z art. 7 dekretu, upoważniające do przetwarzania danych, mają charakter samodzielny i niezależny oraz czy są względem siebie równoważne? Przedmiotowe wyliczenie nie zawiera funkcyj koniunkcji, jakimi są głównie wyrażenia „oraz”, „lecz”, „a także”, „i”, a ich odpowiednikiem jest znak interpunkcyjny w postaci przecinka³⁷. Przytoczony art. 7 dekretu nie zawiera też spójnika „lub”, który oznacza alternatywę łączną (nierozłączną), ani spójnika „albo”, właściwego dla alternatywy rozłącznej. Ma to istotne znaczenie, ponieważ w przypadku połączenia znakiem alternatywy nierozłącznej kilku zdań, dla „prawdziwości całego zdania wystarcza prawdziwość przynajmniej jednego zdania składowego”³⁸. Funktor „albo” oznacza zaś alternatywę rozłączną, odnosi się zatem do możliwości wykluczających się. Aby znaleźć odpowiedź na pytanie, czy wyliczenie z art. 7 dekretu stanowi alternatywę łączną (nierozłączną) czy alternatywę rozłączną, należy zgodnie z kan. 17 KPK posłużyć się celowościową metodą wykładni i próbować zrekonstruować zamysł prawodawcy. Skoro art. 7 dekretu stanowi fragmentaryczną transpozycję uregulowań prawnych zawartych w art. 6 ust. 1 RODO, właściwe jest odwołanie do *ratio legis* tego ostatniego przepisu. Z tej racji uprawniony wydaje się pogląd, że do legalnego przetwarzania danych osobowych wystarczające jest spełnienie tylko jednej z przesłanek legitymizujących przetwarzanie danych i stąd nie muszą być spełnione wszystkie przesłanki łącznie ani też kumulatywnie, po kilka z nich³⁹.

Kolejne pytanie, które należy tu postawić, dotyczy wątpliwości, czy do prowadzenia procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa wymagana jest zgoda, o której mowa w art. 7 ust. 1 dekretu. W tym względzie wykształciły się dwa

³⁷ Tak na gruncie logiki wskazuje Jacek Petzel. Zob. J. Petzel, *Rachunek zdań*, w: *Logika dla prawników*, red. S. Lewandowski, A. Malinowski i inni, Warszawa 2002, s. 97.

³⁸ Z. Ziemiński, *Logika praktyczna*, Warszawa 2002, s. 79.

³⁹ Por. P. Figielski, *Prawo ochrony danych*, s. 78. Na gruncie dekretu nie ma wątpliwości, że wskazany katalog przesłanek uprawniających do przetwarzania danych jest enumeratywny. Por. D. Walencik, *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim*, w: *Prawo do prywatności w Kościołach i innych związkach wyznaniowych*, red. T. J. Zieliński, M. Hucał, Warszawa 2019, s. 28. Wydaje się również, że przesłanki te są autonomiczne – ponieważ do legalności procesu przetwarzania danych wystarczy wskazanie jednej przesłanki, oraz równoprawne – gdyż żadna z nich nie jest uprzywilejowana względem innych przesłanek legitymizujących przetwarzanie danych i nie ma w nich hierarchicznego podporządkowania. Por. D. Lubasz, *Zasady*, w: *RODO. Ogólne Rozporządzenie o ochronie danych. Komentarz*, red. E. Bielak-Jomaa, D. Lubasz, Warszawa 2018, s. 347–349.

przeciwstawne poglądy. Pierwszy zakłada, że zgoda na przetwarzanie danych osobowych w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa aktualizuje się w stosunku do strony powodowej w momencie złożenia skargi powodowej, a w zakresie pozostałych uczestników procesu z chwilą udziału w *iudicium*⁴⁰. Zgodnie z drugim poglądem gromadzenie i przetwarzanie danych wynika z przepisów prawa kanonicznego, stąd każda osoba, która zwraca się do Kościoła w sprawie należącej do jego jurysdykcji, powinna być świadoma faktu, że jej dane osobowe będą przetwarzane zgodnie z obowiązującym prawem kanonicznym. W tym sensie zgoda potrzebna będzie tylko na przetwarzanie danych osobowych w innym celu⁴¹.

Aby ustalić słuszność jednego z zaprezentowanych poglądów, należy w pierwszej kolejności zauważyć, że przesłanka art. 7 ust. 1 dekretu stanowi transpozycję art. 6 ust. 1 lit. a RODO, a definicja zgody z art. 5 ust. 7 dekretu jest powtórzeniem art. 4 ust. 11 RODO. Przez zgodę rozumie się dobrowolne, konkretne, świadome i jednoznaczne okazanie woli, przez które osoba, której dane dotyczą, w formie oświadczenia lub wyraźnego działania potwierdzającego przyzwala na przetwarzanie dotyczących jej danych osobowych. Należy się zatem zastanowić, jaki model konstrukcji prawnej zgody na przetwarzanie danych osobowych wybrał prawodawca kościelny w dekrecie, wcześniej także przesądzając, jaki model został zastosowany w RODO. W tym celu wskazać można na dwa modele: *opt-in* oraz *opt-out*. Konstrukcja prawna zgody w modelu *opt-in* zakłada obowiązek złożenia oświadczenia o wyrażeniu zgody, co wymusza aktywność osoby, której dane będą przetwarzane. Natomiast model *opt-out* oparty jest na założeniu, że brak sprzeciwu oznacza zgodę na przetwarzanie danych osobowych. Innymi słowy, dopuszczone jest przetwarzanie danych do momentu sprzeciwu osoby, której dane dotyczą. Model wybrany przez RODO oparty jest na konstrukcji prawnej zgody *opt-in*⁴². Wydaje się więc słuszne twierdzenie, zwłaszcza w kontekście literalnego przejęcia definicji zgody oraz ustanowienia jej przesłanką legitymującą przetwarzanie danych osobowych

40 Por. P. Ryguła, *Ochrona danych osobowych*, s. 172.

41 Por. *Przewodnik po nowych przepisach*, s. 27. W literaturze przedmiotu zaznacza się, że zgoda uczestników *iudicium* na przetwarzanie ich danych osobowych nie jest potrzebna w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa, ponieważ z samego faktu zwrócenia się przez osobę do trybunału kościelnego o rozstrzygnięcie wynika fakt przetwarzania jej danych osobowych. Por. J. Krzywkowska, *Prawo do prywatności w ustawodawstwie kościoła Katolickiego*, w: *Prawo do prywatności w Kościołach i innych związkach wyznaniowych*, red. T. J. Zieliński i M. Hucal, Warszawa 2019, s. 349.

42 Por. P. Figielski, *Prawo ochrony danych*, s. 80.

w dekrecie, że prawodawca kościelny, podobnie jak ustawodawca unijny, przyjął konstrukcję prawnej zgody opartej na modelu *opt-in*.

Prawodawca kościelny dopuszcza wyrażenie zgody na przetwarzanie danych osobowych w formie oświadczenia lub *per facta concludentia*. Co istotne, powyższe zastrzeżenie dotyczy zarówno zwykłych danych osobowych, jak i sensorywnych, i w tym zakresie jest odmienną regulacją w stosunku do RODO. Zgodnie bowiem z treścią art. 9 ust. 2 lit. a RODO przetwarzanie wrażliwych danych osobowych uzależnione jest od wyraźnej zgody osoby na przetwarzanie tych danych⁴³. Skoro w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa przetwarza się oba rodzaje danych osobowych, to przyjęcie wskazanej metody regulacji w dekrecie zasadniczo uprawniałoby do konkludentnego wyrażenia zgody przez uczestników *iudicium*. Jednakże dla rozstrzygnięcia rozbieżności stanowisk w odniesieniu do analizowanej przesłanki wydaje się przesądzające odniesienie do cechy dobrowolności, która powinna charakteryzować zgodę osoby na przetwarzanie jej danych.

W motywie 43 RODO wskazuje się, że aby zapewnić dobrowolność, zgoda nie powinna stanowić ważnej podstawy prawnej przetwarzania danych osobowych w sytuacji, gdy istnieje wyraźny brak równowagi między osobą, której dane dotyczą, a administratorem (zwłaszcza gdy administrator jest organem publicznym). Wydaje się bowiem mało prawdopodobne, by w tej konkretnej, opisaney wyżej sytuacji, w każdym przypadku wyrażono zgodę dobrowolnie. W tym aspekcie uzasadnione jest twierdzenie, że w postępowaniach sądowych zgoda osoby, której dane dotyczą, nie może być przesłanką legitymującą przetwarzanie danych osobowych. W zakresie prowadzonego postępowania sądowego nie można bowiem mówić o „dobrowolności” przetwarzania danych osobowych. Wystąpienie z kolei o wyrażenie zgody do strony, której dane osobowe są przetwarzane, mogłoby wprowadzać w błąd i sugerować stronie, że może zgodę odwołać lub jej nie wyrazić⁴⁴. Z racji, że sąd prowadzący postępowanie musi opierać się na podstawie prawnej

⁴³ Należy zauważyć, że przetwarzanie danych wrażliwych dopuszczalne jest wyłącznie w stosunku do osób ochrzczonych w Kościele katolickim i tych, którzy po chrzcie zostali do niego przyjęci (członków Kościoła), łącznie z tymi, którzy złożyli formalne oświadczenie woli o wystąpieniu z Kościoła katolickiego, zgodnie z wewnętrznymi przepisami Kościoła („byłych członków Kościoła”) oraz osób utrzymujących z nim stałe kontakty w związku z realizacją celów Kościoła w ramach uprawnionej działalności prowadzonej z zachowaniem odpowiednich zabezpieczeń. Dane te nie są ujawniane poza Kościołem bez zgody osób, których dotyczą, stosownie do art. 7. ust. 2 dekretu.

⁴⁴ Por. M. Brzozowska-Pasieka, *Ochrona danych osobowych w sądach – w pytaniach i odpowiedziach*, Warszawa 2019, s. 15.

uprawniającej go do zbierania danych osobowych na potrzeby toczącego się procesu, przesłanką legitymizacji przetwarzania tych danych nie może być zgoda osoby, której one dotyczą⁴⁵. Mając na uwadze powyższe, ostatecznie należy opowiedzieć się za drugim z zaprezentowanych poglądów, zgodnie z którym zgoda osoby, której dane dotyczą, nie jest konieczna do przetwarzania jej danych osobowych w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

W dalszej kolejności trzeba się zastanowić, czy przesłanką legitymizującą przetwarzanie danych osobowych, którą należy wziąć pod uwagę, jest wypełnienie obowiązku prawnego leżącego po stronie administratora, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego lub prawa świeckiego, o czym mowa w art. 7 ust. 3 dekretu. Prawodawca zmodyfikował analizowaną przesłankę względem jej pierwowzoru z art. 6 ust. 1 lit. c RODO poprzez dodanie sformułowania: „przetwarzanie, które jest niezbędne do wypełnienia obowiązku prawnego ciążącego na administratorze, musi być zgodne z przepisami prawa kanonicznego lub prawa świeckiego”, tym samym zachowując zasadniczo dyrektywy wyływające z RODO. Przez obowiązek prawny należy rozumieć obowiązek, który wynika z powszechnie obowiązujących przepisów prawa, i stąd dopuszczalne jest przetwarzanie danych osobowych potrzebne do wypełnienia obowiązku⁴⁶. W literaturze wskazuje się, że zgodnie z przepisami prawa wypełnienie obowiązku prawnego ciążącego na administratorze stanowi najważniejszą podstawę prawną przetwarzania danych osobowych w ramach szeroko pojętego sprawowania wymiaru sprawiedliwości. W ramach tej normy wyznaczane są adekwatne ramy dla legalnego przetwarzania danych osobowych, a przepis jednocześnie odsyła do konkretnej podstawy prawnej⁴⁷. Analizowana przesłanka uprawniająca do przetwarzania danych osobowych wskazuje też, że celem jej było

45 Por. A. Wolska-Bagińska, *Szczególne formy przetwarzania danych*, s. 131. Trzeba zwrócić uwagę, że w dekreście nie zostały uregulowane warunki wyrażenia zgody na przetwarzanie danych. Poza tym w literaturze wskazuje się, że przetwarzanie danych osobowych powinno odbywać się tylko na podstawie odrębnego i wyraźnego oświadczenia woli i być wyodrębnione spośród innych oświadczeń woli osoby fizycznej. Por. A. Krasuski, *Ochrona danych osobowych na podstawie RODO*, Warszawa 2018, s. 237. Również do przetwarzania danych sensytywnych dekret nie wymaga wyraźnej zgody na przetwarzanie danych osobowych osoby, której dane dotyczą, co jest odmiennością względem art. 9 ust. 2 lit. a RODO.

46 Por. P. Figielski, *Prawo ochrony danych*, s. 83. Podstawa prawna może zawierać ogólne warunki zgodności z prawem przetwarzania przez administratora, rodzaje danych podlegających przetwarzaniu, osoby których dane dotyczą, podmioty którym można ujawnić dane osobowe, cele, w których można je ujawnić lub ich ograniczyć, okresy przechowywania. Por. A. Krasuski, *Ochrona danych*, s. 214.

47 Por. M. Brzozowska-Pasieka, *Ochrona danych osobowych w sądach*, s. 9.

uniezależnienie procesu przetwarzania od zgody osoby, której dane dotyczą. Przetwarzanie odbywa się bowiem na podstawie przepisów prawa, a osoba, której dane dotyczą, nie dysponuje skutecznymi możliwościami zakwestionowania działania administratora, np. w postaci sprzeciwu, żądania zaprzestania przetwarzania danych osobowych lub powoływania się na brak zgody. Można zatem uznać, że stanowi to najmocniejszą podstawę do przetwarzania danych osobowych⁴⁸.

W nawiązaniu do wcześniejszych rozważań trzeba przypomnieć, że kan. 1671 *Mitis Iudex Dominus Iesus* jest syntezą kanonów 1671 i 1672 KPK i potwierdza znane od początków Kościoła przekonanie o własnej jurysdykcji w sprawach sądowych, w tym o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Adekwatnie wyraził to papież Franciszek, wskazując, że „Łagodny Sędzia Pan Jezus, Pasterz naszych dusz, powierzył Apostołowi Piotrowi oraz jego następcom władzę kluczy w celu dokonania w Kościele dzieł sprawiedliwości i prawdy; ta najwyższa i powszechna władza związywania i rozwiązywania tu na ziemi potwierdza, umacnia i broni władzę pasterzy Kościołów patrykularnych, na mocy, której mają oni święte prawo oraz obowiązek wobec Pana sądzenia swoich wiernych” [Preambuła *Mitis Iudex Dominus Iesus*]⁴⁹. Dlatego też analizowana przesłanka może stanowić przesłankę legitymizującą przetwarzanie danych osobowych uczestników procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

Jak się wydaje, należy również wziąć pod uwagę przesłankę uprawniającą do przetwarzania danych osobowych, o której mowa w art. 7 ust. 4 dekretu, powołującą się na fakt ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą lub innej osoby fizycznej. Opierając się na preambule RODO, przez pojęcie żywotnych interesów rozumie się interesy mające istotne znaczenie dla życia osoby, gdy w ocenie administratora brak przetwarzania danych osobowych mógłby prowadzić do ich zagrożenia lub naruszenia⁵⁰. Na przedmiotową przesłankę należy jednak spojrzeć w Kościele szerzej, to znaczy nie tylko przez pryzmat interesu mającego istotne znaczenie dla doczesnego życia osoby, której dane dotyczą, lecz także w kontekście życia nadprzyrodzonego. Jak słusznie stwierdza się w doktrynie prawa kanonicznego, wykładni przedmiotowej przesłanki nie można dokonywać w analogii do prawa świeckiego, ale należy ją rozumieć jako dążenie do ochrony życia nadprzyrodzonego w Kościele, a więc do zbawienia dusz, które jest zasadniczym

48 Por. P. Figielski, *Prawo ochrony danych*, s. 84.

49 Por. M. Andrzejewski, *Modele interakcji orzeczeń sądów kościelnych i państwowych w sprawach małżeńskich*, „Kościół i Prawo” 10 (2021) nr 2, s. 161–162.

50 Por. P. Figielski, *Prawo ochrony danych*, s. 84.

celem prawa kanonicznego⁵¹. Jak pisał św. Piotr: „wy, choć nie widzieliście, miłujecie Go; wy w Niego teraz, choć nie widzicie, przecież wierzycie, a ucieszycie się radością niewymowną i pełną chwały wtedy, gdy osiągniecie cel waszej wiary – zbawienie dusz” (zob. 1 P 1, 8–9)⁵². Warto przypomnieć, że znaczenie *salus animarum* dla zreformowania procesu o nieważność małżeństwa została potwierdzona przez papieża Franciszka. Zasada ta daleko wykracza poza sam proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa, a ze względu na jej cel wszystkie inne zasady procesowe muszą jej być podporządkowane⁵³.

Na gruncie prawa kanonicznego zasadny jest jednocześnie pogląd, wyrażony w motywie 46 RODO, że żywotny interes innej osoby fizycznej powinien zasadniczo być podstawą przetwarzania danych osobowych wyłącznie w przypadkach, gdy tego przetwarzania ewidentnie nie da się ustalić na innej podstawie prawnej. Takie rozumienie analizowanej przesłanki upoważniającej do przetwarzania danych ma szczególnie silne zakorzenienie w prawie kanonicznym. Chcąc bowiem zabezpieczyć skuteczność prawa, należy tak zredagować przepisy, aby pasowały do konkretnych okoliczności sprawy, a powoływanie się na zasadę zbawienia dusz nie dotyczyło każdej sytuacji⁵⁴.

4. Administrator danych osobowych

W zakresie uprawnienia trybunałów kościelnych do przetwarzania danych osobowych w procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa trzeba rozważyć, kto będzie administratorem tych danych. W literaturze przedmiotu wskazano, niejako *a priori*, że administratorem jest sąd kościelny⁵⁵ lub oficjał⁵⁶. Twierdzenia te jednak należy poddać szczegółowej analizie w kontekście przesłanek konstytuujących

51 Por. R. Czarnowicz, P. Kroczek, *Przetwarzanie danych osobowych w pracy kapelanów szpitalnych wyznania rzymskokatolickiego – wybrane zagadnienia*, „Annales Canonici” 17 (2021) nr 17, s. 18.

52 *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich (Biblia Tysiąclecia), Poznań 2002.

53 Por. M. Andrzejewski, *Zasada kontryktoryjności procesu o nieważność małżeństwa na tle zasady „salus animarum” oraz zasady prawdy*, „Kościół i Prawo” 8 (2019) nr 2, s. 116.

54 Por. T. Paprocki, *The Method of Proceeding in Administrative Recourse and in the Removal or Transfer of Pastors* [cc. 1732–1752], w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, eds. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, New York–Mahwah 2000, s. 1847.

55 Por. P. Ryguła, *Ochrona danych osobowych*, s. 172.

56 Por. J. Krzywkowska, *Prawo do prywatności*, s. 351.

funkcję administratora, opisanych w dekrete. Odwołując się do definicji legalnej wynikającej z art. 5 pkt. 4 dekretu, należy stwierdzić, że administratorem będzie osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna, która ustala cele i sposoby przetwarzania danych osobowych. Jak się okazuje, szczególnie istotne z punktu widzenia tej definicji jest ustalenie celów i sposobu przetwarzania danych. Niestety dekret przemilcza ten aspekt, nie definiując tych kluczowych dla ochrony danych osobowych pojęć. Wydaje się, że wśród celów przetwarzania danych osobowych w Kościele można wymienić zasadniczo dwa. Pierwszy z nich wynika z zachowania i promocji godności człowieka, drugi zaś z działalności Kościoła w zakresie wypełniania zadania uświęcania świata, przede wszystkim poprzez udzielanie sakramentów⁵⁷. Prowadzi to do wniosku, że celem przetwarzania danych osobowych w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa będzie odkrycie *veritas sacramenti*, które ma ułatwić zbawienie dusz, przy poszanowaniu godności uczestników *iudicium*. Jednakże analizując treść art. 37 ust. 3 dekretu, można też odnieść wrażenie, że celem sądownictwa kościelnego jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości. Taka zaś implementacja postanowień art. 55 ust. 3 RODO do dekretu zmusza do ustalenia, co należy rozumieć przez wymiar sprawiedliwości w Kościele.

Prawodawca partykularny nie zdecydował się jednak na wyjaśnienie pojęcia „sprawowanie wymiaru sprawiedliwości”, nie zawarł definicji legalnej w treści art. 5 dekretu, co stanowi dodatkową trudność. Trzeba mieć przy tym na uwadze, że kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku posługuje się pojęciem sprawowania wymiaru sprawiedliwości dwukrotnie i także nie wyjaśnia analizowanego terminu. Pierwszy raz używa go w kan. 1445 § 3, w kontekście kompetencji Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, sprowadzającej się do czuwania nad prawidłowym wymiarem sprawiedliwości. Natomiast drugi raz termin ten pojawia się w kan. 1722, w zakresie możliwości stosowania przez ordynariusza środków zapobiegawczych dla ochrony wolności świadków i gwarancji wymiaru sprawiedliwości. Niemożliwe jest również odwołanie się do definicji legalnej pojęcia wymiaru sprawiedliwości w RODO, ponieważ także rozporządzenie jej nie zawiera⁵⁸.

⁵⁷ Por. P. Kroczyński, *Przetwarzanie danych osobowych*, s. 21–22.

⁵⁸ Odwołując się do polskiego systemu prawa, wskazać należy na art. 175 Konstytucji RP, zgodnie z którym wymiar sprawiedliwości w Polsce sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

Mając powyższe na uwadze, należy zgodzić się z Zenonem Grocholewskim, że pojęcie wymiaru sprawiedliwości w Kościele jest bardzo specyficzne i nie może być widziane czy rozumiane inaczej niż jako rzeczywistość włączona w służbę zbawienia i w Misterium Kościoła⁵⁹. Dyrektorium *Apostolorum successores* w nr 180 wskazuje zaś, że wymierzanie sprawiedliwości jest jednym z aspektów świętej władzy, a jej wypełnianie w sposób sprawiedliwy oraz terminowy jest niezwykle ważne dla dobra dusz⁶⁰. Jednocześnie zasadnie twierdzi się, że model sprawiedliwego procesu kanonicznego realizowany jest przy zachowaniu m.in. zasady prawa do obrony oraz zasady kontrydiktoryjności⁶¹. Z tej racji, w kontekście procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa podkreśla się, że wymiar sprawiedliwości w Kościele opiera się nie tylko na skrupulatnym przestrzeganiu kanonów jako wyrazie sprawiedliwości, ale również na słuszności kanonicznej (sprawiedliwości wyższej, mające za cel dobro wiernego i Kościoła), bowiem w tym procesie chodzi o wiarygodne postępowanie zmierzające do rozstrzygnięcia obowiązywalności wyrażonej zgody małżeńskiej i jej skutków prawnych⁶².

Z punktu widzenia analizowanej definicji administratora danych osobowych wymaga także rozważenia, kto ustala sposób przetwarzania danych. Przed wejściem w życie kan. 1673 § 2 *Mitis Iudex Dominus Iesus*, stosownie do postanowień kan. 1420 § 1 KPK i art. 38 *Dignitas connubii* każdy biskup diecezjalny był obowiązany ustanowić dla swojego sądu jednego oficjała. Natomiast aktualnie biskup diecezjalny jest zobowiązany ustanowić dla swojej diecezji trybunał diecezjalny do prowadzenia spraw o nieważność małżeństwa, przy czym wikariusz sądowy stanowi jeden trybunał z biskupem, zgodnie z kan. 1420 § 2 KPK i art. 38 § 2 *Dignitas connubii*. W *ratio legis Mitis Iudex Dominus Iesus* podkreśla się, że papież Franciszek chciał, aby biskupi diecezjalni wzięli bezpośrednią odpowiedzialność

59 Por. Z. Grocholewski, *Specyfika wymiaru sprawiedliwości w Kościele: referat wygłoszony z okazji otrzymania tytułu doktora nauk prawnych „honoris causa” Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w dniu 12 X 1998 r. podczas inauguracji roku akademickiego tejże Uczelni*, „Prawo Kanoniczne” 41 (1998) nr 3-4, s. 27.

60 Zob. Congregazione per i Vescovi, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi „Apostolorum successores”*, Città del Vaticano 2004; tekst polski: Kongregacja ds. Biskupów, Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores*, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 517-711.

61 Por. F. Dotti, *Diritti della difesa e contraddittorio: garanzia di un giusto processo? Spunti per una riflessione comparata del processo canonico e statale*, Roma 2005, s. 237.

62 Por. W. Wenz, *Proces o nieważność małżeństwa według Motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka w tradycji kanonicznej*, Wrocław 2016, s. 189.

za działania trybunałów kościelnych, w tym za jakość ich merytorycznej pracy, wykształcenie odpowiednich formuł duszpasterskiego posługiwania i przygotowania do zawarcia sakramentu małżeństwa oraz – w razie potrzeby – do wiarygodnego zbadania jakości wyrażonej zgody⁶³. Zasadniczo to biskup jest sędzią pierwszej instancji w diecezji i jemu przysługuje wszelka władza zwyczajna, własna i bezpośrednia, jaka jest wymagana do jego pasterskiego urzędu. Spoczywa na nim obowiązek rządzenia powierzonym mu Kościołem patrykularnym, z władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Po reformie procesowej papieża Franciszka jest on obligatoryjnie sędzią w procesie skróconym oraz fakultatywnie w procesie dokumentalnym⁶⁴. Wobec powyższego zasadnie twierdzi się, że na postawie norm *Mitis Iudex Dominus Iesus* posługa biskupa diecezjalnego nabiera nowego, bardziej dynamicznego charakteru, a biskup będąc osobiście sędzią w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa, staje się już nie tylko *pastor bonus*, ale także *iustus iudex* i ma stanowić przykład i stały punkt odniesienia dla powierzonego mu Kościoła partykularnego⁶⁵. Jeżeli weźmie się pod uwagę, że do biskupa diecezjalnego należy szereg uprawnień (w tym: decyzja o mianowaniu wikariusza sądowego, wikariuszy pomocniczych oraz sędziów, a także promotora sprawiedliwości, obrońcy węzła małżeńskiego i innych osób wchodzących w skład trybunału, pozbawianie ich wskazanych funkcji, aprobowanie oraz wykluczanie adwokatów, powoływanie audytorów, stanowienie norm dotyczących opłat sądowych), to nie można mieć wątpliwości, że to również on jest uprawniony do stanowienia aktów dotyczących zarządzania trybunałem⁶⁶. W instrukcji opracowanej przez Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych oraz Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski wskazywano, że administratorem danych jest podmiot decydujący o celach i środkach przetwarzania danych osobowych, a więc Kościół

63 Por. W. Wenz, *Proces o nieważność małżeństwa*, s. 188. Szeroko na temat prawno-filozoficznych implikacji odpowiedzialności od *Lex Aquilia* poprzez tomizm, bonawenturyzm, do współczesnej teorii odpowiedzialności w: P. Michowicz, *Pozakanoniczna odpowiedzialność wyższego przełożonego zakonnego*, Kraków 2019, s. 21–60.

64 Por. M. Andrzejewski, *Realizacja zasady kontradyktoryjności w kanonach kodeksu prawa kanonicznego po reformie procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa papieża Franciszka (dyspozycyjność i niezawistość)*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 31 (2021) nr 34, s. 26.

65 Por. T. Rozkruit, *Odpowiedzialność biskupa diecezjalnego, metropolity oraz konferencji biskupów za współczesny proces małżeński*, w: *Proces małżeński według motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, red. J. Krajczyński, Płock 2015, s. 47.

66 Por. J. Krukowski, *Sądy w ogólności*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 5, s. 33.

katolicki, reprezentowany przez właściwe organy, np. biskupów czy proboszczów oraz instytucje współpracujące z Kościołem⁶⁷.

Zgodnie z treścią art. 37 ust. 3 dekretu Kościelny Inspektor Ochrony Danych „nie może monitorować ani ingerować w przetwarzanie danych” dokonywane przez trybunały kościelne w ramach sprawowania przez nie wymiaru sprawiedliwości. Z kolei, jak stanowi art. 40 ust. 1 dekretu *in fine*, do biskupa diecezjalnego w ramach zwyczajnych działań kontrolnych należy także nadzór nad prawidłowym przestrzeganiem przepisów dotyczących pozyskiwania, przechowywania i przetwarzania danych osobowych. Co więcej, stosownie do art. 5 pkt. 4 dekretu administratorem nie może być osoba fizyczna. Na marginesie należy zauważyć, że w dekrecie nie ma analogicznego odesłania, jak chociażby w art. 175db polskiej ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁶⁸, zgodnie z którym administratorami danych osobowych przetwarzanych w postępowaniach sądowych w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości albo realizacji zadań z zakresu ochrony prawnej są sądy. Wydaje się więc, że w przypadku toczącego się przed trybunałem kościelnym procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa można zaobserwować pewną niespójność uregulowań dekretu. Obowiązek ustalenia celów i sposobów przetwarzania danych osobowych ciąży na biskupie diecezjalnym, a więc osobie fizycznej, podczas gdy w dekrecie administratorem danych osobowych pozostaje diecezja. To z kolei rodzi problem dotyczący przesłanki legitymizującej przetwarzanie danych osobowych, o której mowa w art. 7 ust. 1 pkt 3 dekretu. Stanowi ona o wypełnieniu prawnego obowiązku ciążącego na administratorze, którym zgodnie z art. 5 pkt 4 dekretu nie jest biskup diecezjalny, lecz diecezja. Analogiczny problem zaobserwował Piotr KroczeK podczas analizy obowiązków proboszcza, wynikających z kan. 877 § 1 KPK, i porównania ich z postanowieniami dekretu w odniesieniu do statusu administratora⁶⁹.

Rozpatrując zagadnienie dotyczące administratora danych w trybunałach kościelnych, w tym w procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa, warto odwołać się również do praktyki, jaka pojawiła się na tle uregulowań dekretu w sądownictwie patrykularnym w Polsce. Można zauważyć dwie tendencje, z których pierwsza polega na pomijaniu tej problematycznej kwestii przez biskupa diecezjalnego

67 Zob. *Ochrona danych osobowych w działalności Kościoła Katolickiego w Polsce*. Instrukcja opracowana przez Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych oraz sekretariat Konferencji Episkopatu Polski, Warszawa 2009, s. 6.

68 Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, t.j. Dz. U. Nr 98 poz. 1070.

69 Por. P. KroczeK, *Przetwarzanie danych osobowych*, s. 55.

w uregulowaniach regulaminu sądowego, jak ma to miejsce przykładowo w wydanym w dniu 6 lutego 2020 roku regulaminie sądu diecezjalnego w Elblągu⁷⁰. Druga praktyka opiera się na szczegółowym uregulowaniu przedmiotowej materii w regulaminie, czego ilustracją był choćby regulamin sądu diecezjalnego w Opolu z dnia 1 listopada 2018 roku⁷¹. Zgodnie z art. 101 wspomnianego opolskiego regulaminu administratorem danych osobowych przetwarzanych przez sąd jest każdorazowo inspektor danych osobowych kurii diecezjalnej w Opolu. Tak zredagowane postanowienie regulaminu należy omówić szerzej. W pierwszej kolejności trzeba zauważyć, że zadaniem kurii diecezjalnej jest pomoc biskupowi w zarządzaniu całą diecezją, kierowaniu działalnością pasterską, w administrowaniu diecezją i wykonywaniu władzy sądowniczej, jak o tym stanowi kan. 469 KPK. Z powyższego wynika, że za pośrednictwem kurii, a więc organów i osób spełniających określone zadania oraz środków materialnych i technicznych, będących w dyspozycji biskupa w celu zaradzania potrzebom wiernych całej diecezji, zarządza on diecezją. Celem zaś kurii jest wspomaganie biskupa w sposób stały w sprawowaniu zwyczajnej władzy wykonawczej i sądowniczej, jak również w działalności pastoralnej⁷².

Inny zaś problem wynika z fragmentarycznej transpozycji postanowień RODO do dekretu. O ile prawodawca w dekrecie postanowił, że Kościelny Inspektor Ochrony Danych nie może monitorować ani ingerować w przetwarzanie danych dokonywane przez trybunały kościelne w ramach sprawowania przez nie wymiaru sprawiedliwości, o tyle już nie transponował z RODO treści art. 37 ust. 1 lit. a. Zgodnie bowiem z art. 30 ust. 1 zd. 2 dekretu publiczna kościelna osoba prawna zobowiązana jest wyznaczyć inspektora ochrony danych, gdy przetwarzanie ich odbywa się na dużą skalę. Pomijając w tym miejscu problemy wykładnicze pojęcia „duża skala”, trzeba podkreślić, że w aktualnym stanie prawnym, jeżeli przetwarzanie danych odbywa się na dużą skalę, publiczna kościelna osoba prawna wyznacza inspektora ochrony danych, analogicznie jak uczyniono to w regulaminie sądu diecezjalnego w Opolu. Problem jednak tkwi w tym, że z zapisu przedmiotowego regulaminu oraz z dyspozycji dekretu wynika, że inspektor ochrony danych jest w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa uprawniony do działania

⁷⁰ Regulamin sądu diecezjalnego w Elblągu, <https://diecezja.elblag.pl/assets/PRAWO-DIECEZJALNE-DOKUMENTY/Regulamin-Sadu-Diecezjalnego-2020.doc>. (01.06.2021).

⁷¹ Regulamin sądu diecezjalnego w Opolu, <https://www.diecezja.opole.pl/index.php/files/194/S%C4%85d-Diecezji-Opolskiej/18/Regulamin-SDO.pdf>. (01.06.2021).

⁷² Por. J. Adamczyk, *Księgi w kurii diecezjalnej w aspekcie kanonicznym*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 25 (2017) nr 2, s. 188.

w obszarze swoich kompetencji również w zakresie czynności orzeczniczych w ramach sprawowanego przez sądy wymiaru sprawiedliwości. Takie uregulowanie dekretu prowadzi do paradoksu, ponieważ prawodawca kościelny z jednej strony zabrania Kościelnemu Inspektorowi Ochrony Danych monitorowania i ingerowania w przetwarzanie danych dokonywane przez trybunały kościelne w ramach sprawowania przez nie wymiaru sprawiedliwości, ale jednocześnie dopuszcza w ramach kompetencji inspektora ochrony danych ingerencję w zakresie przetwarzanych przez sądy danych osobowych podczas procesu.

Wydaje się przy tym, że wyłączenie kompetencji Kościelnego Inspektora Ochrony Danych i inspektora ochrony danych w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa wynika z tego samego *ratio legis*, a więc ochrony niezawisłości sędziowskiej. W pozostałym zakresie inspektor ochrony danych będzie wykonywał zatem swoje obowiązki zgodnie z unormowaniami dekretu. Z tych względów *de lege ferenda* warto zasygnalizować, że art. 30 ust. 1 powinien zostać uzupełniony i *in fine* zawierać zastrzeżenie: „z wyjątkiem sądów w zakresie sprawowania przez nie wymiaru sprawiedliwości”. Podsumowując, w kontekście powyższych rozważań *de lege lata* słuszne wydaje się twierdzenie, że administratorem danych osobowych osób korzystających z posługi trybunału kościelnego w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa będzie diecezja, w której zarządzie pomaga biskupowi kuria diecezjalna, ponieważ „*Ecclesiae particulares, in quibus et ex quibus una et unica Ecclesia catholica existit, sunt imprimis dioeceses*” (kan. 368 § 1 KPK *ab initio*), a biskup diecezjalny winien troszczyć się o wszystkich wiernych powierzonych jego pieczy (kan. 383 § 1 KPK *ab initio*).

Podsumowanie

Konferencja Episkopatu Polski jako prawodawca partykularny, działając na podstawie kan. 455 KPK wydała dekret mający na celu uszczegółowienie przepisów promulgowanych przez prawodawcę powszechnego, w szczególności w kodeksie prawa kanonicznego, i uaktualnienia przepisów prawa partykularnego. Uczyniła to w celu pogodzenia potrzeby ochrony danych osobowych jednostki z korzystaniem z podstawowego prawa do wolności religijnej, zagwarantowanego również w prawie pozytywnym, także w jego wymiarze instytucjonalnym, i uznając zasadnie, że godność człowieka wymaga odpowiedniej ochrony danych osobowych. Mając na względzie, że prawo do inicjatywy ustawodawczej w Kościele przysługuje

wyłącznie tym podmiotom, które posiadają władzę ustawodawczą, poniższe refleksje, zgodnie z postanowieniami kan. 212 § 2 *in fine* stanowią postulaty zmian w zakresie techniki prawodawczej przyjętej przez Konferencję Episkopatu Polski w dekrecie.

Po przeprowadzonej analizie problematyki ochrony danych osobowych w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa należy stwierdzić, że godność osoby ludzkiej stworzonej na „obraz i podobieństwo” Boga, w tym każdego uczestnika *iudicium*, którego dotyczy kwestia poznania prawdy o ważności rzeczywistości sakramentalnej małżeństwa w perspektywie *salus animarum*, stanowi kolejne po aplikacji *Mitis Iudex Dominus Iesus* doniosłe wyzwanie nie tylko dla prawodawcy powszechnego oraz partykularnego, ale również dla wszystkich na co dzień stosujących postanowienia kodeksu prawa kanonicznego i dekretu podczas procesu przetwarzania danych osobowych.

Zasadniczo poza treścią art. 37 ust. 3 dekretu prawodawca partykularny nie odnosi się wprost do problematyki ochrony danych osobowych w sprawach sądowych, w tym też do procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Takie jednak uregulowanie podstawy prawnej do zbierania i przetwarzania danych osobowych w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa wydaje się dopuszczalne. Prawodawca kościelny zdecydował się bowiem nałożyć szereg obowiązków na uczestników *iudicium*, z którymi nierozłącznie związane jest zbieranie i przetwarzanie danych osobowych w procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Jednocześnie w dekrecie można znaleźć przesłankę legitymizującą przetwarzanie danych osobowych w działalności publicznych kościelnych osób prawnych, która będzie uprawniała do przetwarzania danych osobowych w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa przez sądy kościelne.

Jak się okazuje, metoda regulacji przyjęta przez dekret, polegająca na fragmentarycznej transpozycji norm prawa egzogenicznego, jakim jest RODO, do prawa endogenicznego Kościoła w postaci dekretu, stwarza problemy wykładnicze, także w zakresie ochrony danych osobowych uczestników procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Można bowiem odnieść wrażenie, że poszczególne przepisy RODO zasadniczo zostały wprost lub z niewielkimi modyfikacjami przeniesione do dekretu, co ze względu na odmienność natury Kościoła i państwa musi prowadzić do problemów ze stosowaniem dekretu. Ma to miejsce w szczególności, gdy przedmiotem postępowania jest rzeczywistość sakramentalna małżeństwa. Wynika to z faktu, że prawodawca partykularny nie zdecydował się w art. 5 dekretu wyjaśnić fundamentalnych z punktu widzenia sądownictwa kościelnego pojęć, jak

choćby „sprawowanie wymiaru sprawiedliwości” czy „żywotne interesy osoby, której dane dotyczą”. Ze względu na cel prawa kanonicznego, jakim jest *salus animarum*, wymienione przykładowo terminy należy definiować w Kościele inaczej, niż wynikałoby to z postanowień RODO. *De lege ferenda*, podczas nowelizacji przepisów dekretu należałoby treść art. 5 dekretu rozbudować o definicje legalne pojęć, które ze względu na naturę Kościoła wykląda się w oderwaniu od norm RODO.

Poczyniona w opracowaniu analiza doprowadziła również do wykazania niespójności w zakresie fragmentarycznej transpozycji norm RODO do dekretu. Jest to o tyle istotne, że tego rodzaju przeoczenia prowadzą w konsekwencji do sprzeczności w stosowaniu prawa. Przykładowo, *de lege lata* wyłączenie kompetencji Kościelnego Inspektora Ochrony Danych w zakresie sprawowania przez trybunały kościelne wymiaru sprawiedliwości, także w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa, nie pociąga za sobą wyłączenia podobnych kompetencji inspektora ochrony danych, pomimo, że *ratio legis* wyłączenia nadzoru Kościelnego Inspektora Ochrony Danych i inspektora ochrony danych, jakim jest ochrona niezawisłości sędziowskiej, w obu wypadkach wydają się tożsame. Na marginesie należy zauważyć, że jest uzasadnione wyłączenie kompetencji obu podmiotów na gruncie RODO do ingerowania w niezawisłość sędziowską w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Analizując przy tym pozycję niezawisłości sędziowskiej w prawie kanonicznym, nie można zapominać, że jest ona bardzo silna. Sędzia kościelny sprawuje swój urząd w imieniu samego Boga, a jego niezawisłość jest nieporównywalna z żadnymi innymi gwarancjami ustanowionymi w przepisach prawa państwowego.

Wykluczenie osoby fizycznej z definicji legalnej administratora danych osobowych w dekrecie prowadzi do istotnych trudności wykładniczych, związanych z jego zdefiniowaniem w procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Wprawdzie na terenie diecezji to biskup diecezjalny ustala cele i sposoby przetwarzania danych osobowych uczestników *iudicium*, ale nie może zostać *de lege lata* uznany za administratora, ponieważ dekret wyraźnie za administratora uznaje tylko osobę prawną lub inną jednostkę organizacyjną.

ABSTRACT

**Protection of personal data in marriage nullity cases
in the light of selected procedural rules (part 1)**

The paper addresses the issue of the scope of protection of personal data of the participants in the process of nullity of marriage in the context of the General Decree on the Protection of Natural Persons with regard to the Processing of Personal Data in the Catholic Church promulgated by the Polish Bishops' Conference under selected procedural rules. In the first part of the study, the research hypothesis was tested that the regulatory method chosen in the Decree, which consists in a fragmented transposition of norms of external law (GDPR) into canon law in the form of a Decree on the protection of personal data of persons involved in the nullity procedure, does not correspond to the specifics of the transposition of canon law rooted in the nature of the people of God, who form the mystical body of Christ and live in the Holy Spirit. *De lege ferenda*, the necessary amendments to the General Decree are proposed in order to remove the difficulties of interpretation.

Keywords: canon law, personal data, data sharing, nullity of marriage, principles of law

ABSTRAKT

**Ochrona danych osobowych w sprawach
o stwierdzenie nieważności małżeństwa w świetle
wybranych zasad procesu (cz. 1)**

W artykule podjęto problematykę zakresu ochrony danych osobowych uczestników procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa w odniesieniu do promulgowanego przez Konferencję Episkopatu Polski dekretu ogólnego w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim w kontekście wybranych zasad procesowych. W części pierwszej zweryfikowano hipotezę badawczą, zgodnie z którą metoda regulacji przyjęta przez dekret i polegająca na fragmentarycznej transpozycji norm prawa egzogenicznego (RODO) do prawa endogenicznego Kościoła w zakresie ochrony danych uczestników procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa, nie jest koherentna ze specyfiką wymierzania sprawiedliwości w Kościele, które jest zakorzenione w naturze Ludu Bożego, stanowiącego Mistyczne Ciało Chrystusa i żyjącego w Duchu Świętym. *De lege ferenda* zaproponowano konieczne zmiany w dekreście ogólnym,

co w konsekwencji pozwoli rozwiązać trudności wykładnicze związane z jego stosowaniem w analizowanym zakresie.

Słowa kluczowe: prawo kanoniczne, dane osobowe, udostępnianie danych, nieważność małżeństwa, zasady prawa

BIBLIOGRAFIA

1. Adamczyk J., *Księgi w kurii diecezjalnej w aspekcie kanonicznym*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 25 (2017) nr 2, s. 187–206.
2. Andrzejewski M., *Modele interakcji orzeczeń sądów kościelnych i państwowych w sprawach małżeńskich*, „Kościół i Prawo” 10 (2021) nr 2, s. 147–166.
3. Andrzejewski M., *Realizacja zasady kontrydiktoryjności w kanonach kodeksu prawa kanonicznego po reformie procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa papieża Franciszka (dyspozycyjność i niezawisłość)*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 31 (2021) nr 34, s. 9–32.
4. Andrzejewski M., *Zasada kontrydiktoryjności procesu o nieważność małżeństwa na tle zasady „salus animarum” oraz zasady prawdy*, „Kościół i Prawo” 8 (2019) nr 2, s. 105–118.
5. Brzozowska-Pasieka M., *Ochrona danych osobowych w sądach – w pytaniach i odpowiedziach*, Warszawa 2019.
6. *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Città del Vaticano 1997; tekst polski: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.
7. Chojara-Sobiecka M., *Teologiczne podstawy Dekretu ogólnego KEP z dnia 13 marca 2018 roku w sprawie ochrony osób fizycznych*, „Annales Canonici” 15 (2019) nr 1, s. 117–129.
8. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983) pars 2, s. 1–317; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984.
9. Congregazione per i Vescovi, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores*, Città del Vaticano 2004; tekst polski: *Kongregacja ds. Biskupów, Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum successores*, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 517–711.

10. Czarnowicz R., Kroczek P., *Przetwarzanie danych osobowych w pracy kapelanów szpitalnych wyznania rzymskokatolickiego – wybrane zagadnienia*, „*Annales Canonici*” 17 (2021) nr 17, s. 7–21.
11. Czelný M., *Prawo do prywatności w ustawodawstwie Kościoła katolickiego*, w: *Prawo do prywatności w Kościołach i innych związkach wyznaniowych*, red. T. J. Zieliński, M. Hucal, Warszawa 2019, s. 373–400.
12. Ćwil B., *Prawo do prywatności w Kościele katolickim*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” (2010) nr 13, s. 243–260.
13. Dekret ogólny w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim, wydany przez Konferencję Episkopatu Polski w dniu 13 marca 2018 r., podczas 378. Zebrania Plenarnego w Warszawie, na podstawie kan. 455 Kodeksu Prawa Kanonicznego, w związku z art. 18 Statutu KEP, po uzyskaniu specjalnego zezwolenia Stolicy Apostolskiej z dnia 3 czerwca 2017 r., „*Akta Konferencji Episkopatu Polski*” 30 (2018), s. 31–45.
14. Dotti F., *Diritti della difesa e contraddittorio: garanzia di un giusto processo? Spunti per una riflessione comparata del processo canonico e statale*, Roma 2005.
15. Erlebach G., *Niektóre procesy specjalne*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 5: *Księga VII: Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 325–372.
16. Ferdek B., *Nauczanie Kościoła katolickiego o nierozzerwalności małżeństwa w aspekcie dogmatyczno-historycznym*, „*Symposium*” 19 (2010) nr 1, s. 27–39.
17. Figielski P., *Prawo ochrony danych osobowych. Zarys wykładu*, Warszawa 2019.
18. Franciscus PP., *Litterae apostolicae motu proprio datae Mitis Iudex Dominus Iesus quibus canones Codicis Iuris Canonici de causis ad matrimonii nullitatem declarandam reformantur*, 15.08.2015, „*Acta Apostolicae Sedis*” 107 (2015) nr 10, s. 958–970; tekst polski: Franciszek, *List apostolski motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa*, Tarnów 2015.
19. Góralski W., *Sakrament małżeństwa w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, „*Ius Matrimoniale*” 67 (1996) nr 1, s. 119–132.
20. Greszata-Telusiewicz M., *System kanonicznego prawa procesowego*, „*Człowiek-Rodzina-Prawo*” (2012) nr 1, s. 10–11.
21. Gręźlikowski J., *Realizacja prawa do dobrego imienia i ochrony własnej intymności w Kościele (kan. 220 KPK) w świetle ustawy i instrukcji o ochronie danych osobowych*, „*Teologia i Człowiek*” 19 (2012) nr 1, s. 229–255.
22. Gręźlikowski J., *Stwierdzenie nieważności małżeństwa w Kościele Rzymskokatolickim – teoria i praktyka*, „*Symposium*” 14 (2010) nr 1, s. 75–102.

23. Grocholewski Z., *Specyfika wymiaru sprawiedliwości w Kościele: referat wygłoszony z okazji otrzymania tytułu doktora nauk prawnych „honoris causa” Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w dniu 12 X 1998 r. podczas inauguracji roku akademickiego tejże Uczelni*, „Prawo Kanoniczne” 41 (1998) nr 3–4, s. 15–27.
24. Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica ad Episcopos, Sacerdotes et Christifideles totius Ecclesiae Catholicae: de Familiae Christianae muneribus in mundo huius temporis Familiaris consortio*, 22.11.1981, „Acta Apostolicae Sedis” 74 (1982), s. 81–191; tekst polski: Jan Paweł II, *Adhortacja Familiaris consortio*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, red. S. Małysiak, Kraków 1996, s. 65–160.
25. Kacprzyk W., *Prawo do prywatności w prawie kanonicznym i prawie polskim*, Lublin 2008.
26. Karsten K., *Kilka uwag dotyczących zastosowania dekretu Konferencji Episkopatu Polski o ochronie danych osobowych z 2018 r. do spraw małżeńskich lub rodzinnych*, „Annales Canonici” 17 (2021) nr 1, s. 23–37.
27. Klimkiewicz D., *Dorobek polskich kanonistów w przedmiocie materialnego prawa małżeńskiego w latach 1918–1938*, Kraków 2020.
28. Krasuski A., *Ochrona danych osobowych na podstawie RODO*, Warszawa 2018.
29. Kroczek P., *Przetwarzanie danych osobowych przez podmioty Kościoła katolickiego w Polsce: transfer pomiędzy państwami*, Kraków 2020.
30. Krukowski J., *Prawa wiernych do dobrej opinii i do własnej intymności: komentarz do kan. 220 KPK z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 39 (1996) nr 3–4, s. 227–236.
31. Krukowski J., *Sądy w ogólności*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 5: *Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 12–122.
32. Krukowski J., *Wierni chrześcijanie*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2/1: *Księga II. Lud Boży*, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 15–42.
33. Krzywkowska J., *Prawo do prywatności w ustawodawstwie kościoła Katolickiego*, w: *Prawo do prywatności w Kościołach i innych związkach wyznaniowych*, red. T. J. Zieliński, M. Hucał, Warszawa 2019, s. 339–355.
34. *Logika dla prawników*, red. S. Lewandowski, A. Malinowski i inni, Warszawa 2002.
35. Lubasz D., *Zasady*, w: *RODO. Ogólne Rozporządzenie o ochronie danych. Komentarz*, red. E. Bielak-Jomaa i D. Lubasz, Warszawa 2018, s. 322–463.
36. Majer P., *Ochrona prywatności w kanonicznym porządku prawnym*, w: *Ochrona danych osobowych i prawo do prywatności w Kościele*, red. P. Majer, Kraków 2002, s. 83–123.
37. Mazurkiewicz P., *Ochrona danych osobowych w Kościołach i związkach wyznaniowych w świetle Rozporządzenia 216/679 z dnia 27 kwietnia 2016 roku w sprawie*

ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), w: *Ochrona danych osobowych w Kościele*, red. S. Dziekoński, P. Drobek, Warszawa 2016, s. 19–34.

38. Michowicz P., *Pozakanoniczna odpowiedzialność wyższego przełożonego zakonnego*, Kraków 2019.

39. *Ochrona danych osobowych w działalności Kościoła Katolickiego w Polsce*. Instrukcja opracowana przez Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych oraz sekretariat Konferencji Episkopatu Polski, Warszawa 2009.

40. Ozorowski E., *Jana Pawła II rozumienie sakramentu w odniesieniu do małżeństwa*, „*Studia nad Rodziną*” 15 (2011) nr 1–2 (28–29), s. 7–14.

41. Paprocki T., *The Method of Proceeding in Administrative Recourse and in the Removal or Transfer of Pastors* [cc. 1732–1752], w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, eds. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, New York–Mahwah 2000, s. 1818–1847.

42. Parlament Europejski i Rada (UE), Rozporządzenie 216/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dz. Urz. L 119 z 4.05.2016 r.

43. Pastwa A., *Teologiczny fundament sakramentalności małżeństwa: „in fieri” oraz „in facto esse”*, „*Prawo Kanoniczne*” 46 (2003) nr 3–4, s. 65–85.

44. Paździor S., *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle k. 1095, n. 3*, Lublin 2009.

45. Pieron B., *Art. 7 – Normy generalne*, w: *Praktyczny komentarz do Listu apostołskiego motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka*, red. P. Skonieczny, Tarnów 2015, s. 227–233.

46. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tyńieckich (Biblia Tysiąclecia), Poznań 2002.

47. Pokorski K., *Pojęcie niezdolności do zawarcia małżeństwa z przyczyn natury psychicznej (kan. 1095 n. 3 KPK)*, „*Colloquia Theologica Ottoniana*” (2018) nr 2, s. 129–143.

48. Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii*, 25.01.2005, „*Communicationes*” 37 (2005), s. 11–92; tekst polski:

Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007.

49. Przewodnik po nowych przepisach dotyczących ochrony danych osobowych dla osób pełniących posługę w Kościele katolickim na terytorium Polski (stan prawny na dzień 25 maja 2018 roku). Materiały pomocnicze przygotowane dla uczestników szkolenia w Archidiecezji Lubelskiej, http://pliki.diecezja.lublin.pl/ODO/ochrona_danych_osobowych_szkolenie.docx.pdf (01.03.2021).

50. Regulamin sądu diecezjalnego w Elblągu, <https://diecezja.elblag.pl/assets/PRAWO-DIECEZJALNE-DOKUMENTY/Regulamin-Sadu-Diecezjalnego-2020.doc>. (01.06.2021).

51. Regulamin sądu diecezjalnego w Opolu, <https://www.diecezja.opole.pl/index.php/files/194/S%C4%85d-Diecezji-Opolskiej/18/Regulamin-SDO.pdf>. (01.06.2021).

52. Romanko A., *Protection of Personal Data Processed by the Catholic Church in Poland*, „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” (2016) nr 9, s. 166–182.

53. Rozkrut T., *Kanoniczny proces o nieważność małżeństwa: proces sporny czy proces specjalny?*, „Prawo Kanoniczne” 53 (2010) nr 3–4, s. 171–183.

54. Rozkrut T., *Odpowiedzialność biskupa diecezjalnego, metropolity oraz konferencji biskupów za współczesny proces małżeński*, w: *Proces małżeński według motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, red. J. Krajczyński, Płock 2015, s. 37–52.

55. Ryguła P., *Ochrona danych osobowych w procesie o nieważność małżeństwa kanonicznego w sądach Kościoła katolickiego w Polsce*, w: *Internet. Przetwarzanie danych osobowych. Processing of personal data*, red. K. Czaplicki, G. Szpor, Warszawa 2019, s. 165–175.

56. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes*, 7.11.1965, „Acta Apostolicae Sedis” 58 (1966), s. 1025–1115; tekst polski: Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2008, s. 824–981.

57. Skonieczny P., *Pojęcie dobrego imienia (bona fama) w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. Jana Pawła II na podstawie kan. 220*, „Prawo Kanoniczne” 52 (2009) nr 1–2, s. 59–84.

58. Skonieczny P., *Zakres podmiotowy Dekretu ogólnego KEP z 13 marca 2018 roku w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim. Prawnoporównawczy punkt widzenia*, „Annales Canonici” 14 (2018) nr 1, s. 69–86.

59. Skrzypkowski D., *Troska duszpasterska Kościoła o osoby pozostające w związkach niesakramentalnych*, „Studia Gdańskie” (2005–2006) nr 18–19, s. 221–253.
60. Sosnowski A., *Art. 1/ Tytuł I Właściwość sądu i trybunały*, w: *Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka*, red. P. Skonieczny, Tarnów 2015, s. 55–83.
61. Stankiewicz A., *Artykuły wstępne*, w: *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007, s. 23–33.
62. Szytchmiller R., *Ochrona prawa do dobrego imienia i własnej intymności w kanonicznym prawie małżeńskim i rodzinnym*, „Ius Matrimoniale” 16 (2005) nr 10, s. 139–156.
63. Szytchmiller R., *Sakramentalność małżeństwa w perspektywie prawnokanonicznej*, „Studia Teologii Dogmatycznej” (2016) nr 2, s. 85–105.
64. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1347.
65. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, t.j. Dz. U. Nr 98 poz. 1070.
66. Walencik D., *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim*, w: *Prawo do prywatności w Kościołach i innych związkach wyznaniowych*, red. T. J. Zieliński, M. Hucal, Warszawa 2019, s. 15–48.
67. Wenz W., *Proces o nieważność małżeństwa według Motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka w tradycji kanonicznej*, Wrocław 2016.
68. Wolska-Bagińska A., *Ochrona danych osobowych w polskim procesie karnym*, Warszawa 2019.
69. Wolska-Bagińska A., *Szczególne formy przetwarzania danych osobowych w procesie cywilnym i karnym*, w: *Ochrona danych osobowych w sądach i prokuraturze*, red. A. Grzelak, Warszawa 2019, s. 117–169.
70. Wroceński J., *Godność osoby ludzkiej podstawą prawa do wolności religijnej*, „Prawo Kanoniczne” 59 (2016) nr 3, s. 3–18.
71. Ziemiński Z., *Logika praktyczna*, Warszawa 2002.
72. Żurowski M., *Nowe prawo małżeńskie Kościoła katolickiego (refleksje wstępne)*, „Prawo Kanoniczne” 27 (1984) nr 1–2, s. 245–253.